

Sosyal Bilimlerde Arařtırma Yöntemler-I

Dr. Öğr. Üyesi Engin SARI

Sosyal Bilimlerde Konvansiyonalizm

Sosyal Bilimlerde Konvansiyonalizm: Postmodern- Postyapısalcı Sosyal Bilim

- Konvansiyonalist sosyal bilimin kökleri: yorumsamacı gelenek, Alman kültür bilimleri, Weber ve Anlama (Verstehen)
- Doğa-Toplum farklılığı, dışımızdaki dünyanın özünde bulunan düzenliliğin/mantiğin/aklın **keşif değil**, akılla hakikat/bilgileri **inşa etmek**...
- Konvansiyonalist bilim anlayışının sosyal bilimlerdeki biçimlerini en iyi, postyapısalcı ve postmodernist sosyal bilimlerde...

Postmodernizm ve Sosyal Teori

- Postmodernizm de, postyapısalcılık da modern sosyal bilimlerin dayandığı bilgi felsefesine ve yöntemlere radikal bir şekilde meydan okur.
- Postmodernist anlayış, ayrıca modern toplumlarda bilimin yeri, amacı ve yaygın bilim uygulamalarına da kökten bir eleştiri..

- Öncelikle modern bilim anlayışı, daha genel bir modernizm eleştirisinin içindedir.
- “Modern kabul edilmiş düşünceler sözlüğü”, Independent, 24 aralık 1987, “bu sözcüğün (postmodernizm) hiçbir anlamı yoktur, olabildiğince sık kullanın”.
- Modernliğin sicili ve Postmodernizm

Modern Bilim anlayışı olarak pozitivist eleştiriler

- Modern bilimin pozitivist, empirist, rasyonel-mantıksal modelinin, toplumbilimdeki merkezi konumuna karşı meydan okumalar...
- 1-Modern bilimin vaatlerinin ve öngörülerinin bir türlü gerçekleşmemesi...risk toplumunun yükselişi
- 2- Modern bilimin suistimalleri ve zararları...güçlü olanın tercihlerini meşrulaştırmak, çikara uygun “bilimsel gerçek” üretmek
- 3- Modern bilimin teoride işleme biçimi ile gerçekte işleyiş biçimi arasındaki uyumsuzluk (Kuhn)

Modern Bilim anlayışı olarak pozitivizme eleştiriler

- 4- Modern bilimin kendi formel standartlarının kendisine uygulamadığı (Feyerabend)
- 5- Bilimin bütün sorunları çözebileceği inancının yıkılması Nükleer silahlar, kimyasal atıklar, açlık, yoksulluk, çevre kirliliğine karşı bilimin çaresizliği, Dilovası...
- 6- Modern bilimin insan varoluşunun mistik-metafizik boyutlarını kale almaması, küçümsemesi...
- 7- Modern bilimin, normatif ve etik olan hakkında, bilginin hizmet etmesi gereken amaçlar hakkında söyleyecek sözü olmaması...

Postmodernist ve postyapısalcı sosyal bilimin temel özellikleri

- 1. Modern tarih anlayışının eleştirisi

Hem pozitivist bilim anlayışı ve dünya görüşü içinde hem de realist sosyal teoride insanlık tarihsel olarak ilerler. Örneğin August Comte da, tarihsel ilerleme teolojik, metafizik ve pozitif evreler ile gerçekleşir. Karl Marx ta ise, İlkel komünizm, kölelik, feodalizm, kapitalizm, komünizm olarak ilerleyen bir toplumsal formasyon tasavvur edilir.

Postmodernizm, böyle bir ilerlemeci tarih anlayışını kökten eleştirir. İnsanlık tarihi, böyle bir ilerleme olarak düşünülemez. İnsanlık açısından, neyin ilerleme ve gelişme, neyin gerilik ya da ilkelik olarak tanımlayabileceğimiz bir aşkın hakikat, ölçü yoktur.

Postmodernizmin modernist akla eleştirileri

- 2. Modern özne anlayışının eleştirisi
- Modernizm, din-merkezli dünya görüşünün yerine, insan merkezli bir dünyayı koymuş ve insanı her şeyin ölçütü haline getirmiştir. Böylece insan, “özne” haline gelmiş, tüm bilginin ve her şeyin efendisi olmuştur. Descartes’in cogito ergo sum’ı bu özneye bir kendini tanıma ve süreklilik duygusu kazandırmıştır.

Modern Özne Anlayışının Eleştirisi

- Locke, kartezyen dualizme karşı kuşku duymakla birlikte, ahlaki sorumluluğun kimliğe bağlı olduğunu göstererek özneyi bir başka açıdan öne çıkarır. Locke'a göre bilincin sürekliliği ve özdeşliği kimliğin varlığına izin verir ve bu sayede kimlik ahlaki bir geçerlilik kazanmıştır. Leibniz de Locke gibi kişisel kimliğin metafizik boyutunu vurgulamış ve hafıza bilgisinin kimliğe kazandırdığı ahlaki tutarlılığı önemsemistir

Modernizmin Öznesi

- 18. Yüzyıl felsefesi bir birey ve soyutlanmış özne kavramını geliştirirken, Kant, Özne'ye aşkın bir nitelik atfetmiştir. Kant insanların hem görüngü (doğa) hem de numen (akıl) dünyasına ait olduklarını ve Kendi'yi (self) oluşturanının da ikincisi olduğunu düşünmüştür.
- Dolayısıyla Kant'ın Özne'sini yaratan akıldır. Bu Özne ahistorik, aşkın ve soyutken, Hegel Özne'ye tarihsel bir boyut ve öteki'ne referansı eklemiştir. Hegel'e göre Özne tarihsel bir gelişim içindedir ve özbilinçliliği ötekine zorunlu olarak başvurmayı, tanınmayı gerektirir.

Özne ve modern bilim

- Hegel'in idealizmine karşı Marx, kimliğe materyalist bir kavrayışla yaklaşmıştır. Marx, Feuerbach'ın tarihsel süreçten soyutlanmış ve tek-başına birey insan öznesinin ötesine geçerek, eğer bir insan öz varsa bunun gerçekliğinin, toplumsal ilişkilerin bütününde aranması gerektiğini göstermiştir

Postmodernizm ve Özne

- Marx'a göre, Kant'ın sadece akla dayalı özne fikrinden farklı olarak, insan, kendini yalnızca toplumsal ortamda ve toplumsal ilişkiler içinde bireyleştirebilir.
- Özneler, kendi pratiklerinin nesnelleşmiş ürünleriyle koşullanırlar ve toplumsal olarak belirlenirler.

Öznenin araştırılması ve modernizm

- Toplumsallık içinde oluşan özne fikri 20. Yüzyıl sosyologları tarafından da savunulmuştur.
- G. H. Mead, kişiyi ait olduğu toplumsal grup içinde incelemek gerektiğini ve kişiliğin verili değil, toplumsal deneyimin sonucu geliştiğini belirterek, dil ve iletişimin rolünü öne çıkarmıştır.

Bilim ve özne araştırması

- 20. Yüzyılda Aydınlanma Felsefesi'nin özne kavramına yönelik kuşkulara dayanan özne ve kimlik felsefeleri de derinlik kazanmaya başlamıştır.
- Nietzsche, Descartes'ın öznesinin dilsel bir kurgu, metafizik bir ürün olduğunu düşünmüştür. Freud'un “bilinç dışı” kuramı, özneyi bilinçli bir unsur olarak kavrayan geleneğe meydan okumuş, öznenin bilinç dışı süreçler ve güçlerce şekillendirildiğini ortaya koymuştur.

Psikanaliz ve Özne

- Lacan, Freud'un kuramına simgesel bir boyut kazandırmış ve özneyi bir eksikliğin, tamamlanmamışlığın simgesel olarak telafi edilme çabasından ibaret görmüştür.
- Yapısalcı dilbilim, özellikle Saussure'ün kuramı, Aydınlanmanın Özne'ye verdiği kurucu ve belirleyici gücü zayıflatmaya devam etmiştir.
- Buna göre Özne, bir yaratıcı değil, dil gibi dışsal bir yapı tarafından oluşturulan bir şey olmaya daha yakındır.

Modern Bilimin Öznesi

- Levi-Strauss'un yapısalcılığı özneyi "Aydınlanmanın şımarık çocuğu" saymış, Özne'yi dışsal olanın (yapının) içsel olana yansımaları olarak görmüştür.
- Althusser, Özne'yi çözmek yönündeki düşünsel çizgiyi Marksist kurama bağlamıştır. Ona göre, bireyler, özne olarak ideoloji tarafından belirlenme sürecinde oluşmaktadır.
- Yapısalcılığın özne eleştirisini Post-Yapısalcılığa taşıyan Foucault, özneyi bir merkez olmaktan çıkaran radikal eleştiriyi kararlılıkla sürdürmüştür. Nietzsche ve Freud'un izinden ilerleyerek Foucault, bireyin, kimliği ve nitelikleri ile iktidar ilişkilerinin ürünü olduğunu savunmuştur. Post-modernizm olarak adlandırılan düşünsel çerçeve, öznenin eleştirisini derinleştirmeye devam eder.

- 3. Modern hakikat ve temsil anlayışının eleştirisi...
- Hakikat de yalan da uydurmadır. Ne doğruluk vardır ne de yanlışlık ve hakikati bildiğini söyleyen herkesten şüphe duyulmalıdır” Nietzsche
- “Hakikat çoğuldur” Derrida
- “Hakikati iktidar üretir..hakikat üretmedikçe iktidarı kullanamayız” Foucault
- 4. Modern (büyük) teorinin ve anlatıların eleştirisi.....

Postmodern Toplumbilimleri ve Teori Eleştirisi

Postmodernistler bilimsel teorilerin de, tıpkı dinin, geleneğin ya da sanatların anlatıları gibi bir anlatı olduğunu öne sürerler.

- Buna göre, bilimsel ya da değil, teoriler arasında üstünlük kuramayız.
- Bütün olgular ve gözlemler, teori yüklüdürler.
- Teoriler, belli bir dil ve yorumdan bağımsız anlamı olmayan inşalardır.
- Teoriler arasında nasıl hiyerarşi kurulur?
- Nasıl sınılanır?

Postmodern Toplumbilimleri ve Teori Eleştirisi

- Olguya nasıl bakılır?
- Modern bilim bize gözlem ve deneyle üretilen veri ve kanıtlarla bakmayı, sınınamayı önerir.
- Oysa postmodern bilime göre, olgular, veriler ve kanıtlar, bir topluluk (konvansiyon) tarafından tanımlanır, hatta uydurulur ve bu topluluk dışında anlamı yoktur.
- Postmodern ve postyapısalcı sosyal bilimi, konvansiyonalist saymamızın temelinde yatan anlayış budur: tanımları, hakikatleri, yöntemleri ve kuralları üreten ve onların yeniden yeniden üretilerek egemen hale gelmesini sağlayan konvansiyondur. (topluluk, gelenek, uzlaşma...vb.)

Postmodern bilim anlayışının, modern bilim anlayışından temel farkları

- 1-Modern bilim anlayışlarının **keşfedilen gerçeklik** kavrayışından, sadece temsil stratejileriyle **inşa edilen gerçekliğe...**
- 2- Nedensel açıklama yerine metinlerarasılık...
 - Elimizde gerçekler ya da hakikatler yok, elimizde bu gerçeklere ait olduğu iddia edilen temsiller-metinler var.
 - Her metin (olay) diğer bütün metinlerle (olaylarla) bağlantılıdır
- 3- nesnellığe karşı görecelik
 - araştırmada değerlerin ve normatif olanın rolü
 - hiçbir değer sisteminin, bir başkasına üstün olduğu iddia edilemez
 - postmodern toplumbilimlerinin yöntemleri: yapısöküm ve yorumsamacılık (hermeneutik)
 - metni parçalamak, metnin altını oymak, varsayımları ve çelişkileri açığa çıkarmak, tutarsızlıkları ortaya koyarak iddiaları çürütmek, metnin keyfi biçimde oluşturduğu hiyerarşileri açığa çıkarmak...maske indirmek
 - Bir metin karşısında sonsuz yorum
- **Öyleyse bilim ve bilgi ile neden uğraşıyoruz?**
- “Bilgi beklenmedik olanla karşılaşma, önceden tahmin edilemeyenin derinliklerine doğru yola çıkmadır”. (Graff, 1979).